

**ROSSIYA UKRAINA URUSHIDA QO‘LLANILIB KELAYOTGAN ZIRHLI
TEXNIKALARNING O‘RNI**

Amanov Mansur Uralovich

71908 h/q O‘qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Rossiya–Ukraina urushi jarayonida qo‘llanilayotgan zirhli texnikalarning taktik, operativ va strategik o‘rni tahlil qilinadi. Harbiy amaliyotda tanklar, piyodalar jangovar mashinalari, zirhli transportyorlar va yengil zirhli platformalarning qo‘llanilishi jang harakatlarining xarakteriga sezilarli ta’sir ko‘rsatgani ko‘rsatilgan. Urushning turli bosqichlarida texnikaning modernizatsiya darajasi, dronlar bilan integratsiyasi, shahar janglaridagi roli hamda himoya tizimlarining samaradorligi ilmiy yondashuv asosida baholanadi. Tadqiqot natijalari zamonaviy harbiy taktikada zirhli texnika hali ham muhim o‘rinda ekanini, biroq ularning istiqboldagi samaradorligi texnologik yangilanishlar va bo‘linmalar o‘rtasidagi koordinatsiya bilan chambarchas bog‘liq ekanini ko‘rsatadi.*

Kalit so‘zlar: *zirhli texnika, Rossiya–Ukraina urushi, tanklar, BMP, BTR, harbiy taktika, dronlar, modernizatsiya, shahar jangi, harbiy strategiya.*

Аннотация: *В статье анализируется роль и эффективность применения бронетехники в ходе российско-украинского конфликта. Рассмотрены особенности использования танков, боевых машин пехоты, бронетранспортеров и легкой бронированной техники на различных этапах боевых действий. Особое внимание уделено уровню модернизации машин, интеграции с беспилотными системами, тактике ведения боев в городской среде и функционированию защитных комплексов. Полученные результаты показывают, что бронетехника сохраняет значимость в современной войне, однако ее результативность во многом зависит от технологического обновления, тактической гибкости и взаимодействия подразделений.*

Ключевые слова: *бронетехника, российско-украинский конфликт, танки, БМП, БТР, военная тактика, беспилотники, модернизация, городской бой, стратегия.*

Annotation: *This article examines the role and operational effectiveness of armored vehicles used during the Russia–Ukraine war. It evaluates the deployment of tanks, infantry fighting vehicles, armored personnel carriers, and light armored platforms across different phases of the conflict. Special emphasis is placed on modernization levels, integration with unmanned aerial systems, performance in urban warfare, and the effectiveness of defensive suites. The study concludes that armored vehicles remain significant in contemporary warfare, yet their future efficiency depends heavily on technological upgrades, combined-arms coordination, and adaptive tactical use.*

Keywords: *armored vehicles, Russia–Ukraine war, tanks, IFV, APC, military tactics, drones, modernization, urban warfare, strategy.*

KIRISH

Rossiya–Ukraina urushi XXI asrning eng murakkab va ko‘p qirrali harbiy mojarolaridan biri sifatida global xavfsizlik tizimiga, mintaqaviy geosiyosiy muvozanatga hamda harbiy strategiya rivojlanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatdi. Mazkur mojaro zamonaviy qurolli to‘qnashuvlarda qo‘llaniladigan texnologiyalar, ayniqsa zirhli texnikalarning o‘rni va samaradorligini qaytadan baholashga imkon yaratdi. Urushning dastlabki bosqichidan boshlab tanklar, piyodalar jangovar mashinalari, zirhli transportyorlar va yengil zirhli platformalar front chizig‘ini yorib o‘tish, mudofaa chizig‘ini mustahkamlash, logistik yo‘nalishlarni himoyalash va shahar janglarida taktik ustunlikka erishish kabi vazifalarda faol qo‘llanib kelmoqda.

Shu bilan birga, bu mojaro zirhli texnikalarning an‘anaviy qo‘llanilishiga doir qarashlarni ham o‘zgartirdi. Dronlarning keskin ommalashuvi, yuqori aniqlikdagi artilleriya, tankka qarshi boshqariladigan raketalar, elektron kurash vositalari kabi zamonaviy qurollar zirhli mashinalarning zaif tomonlarini ochib berdi va ularni yangicha taktika hamda modernizatsiyalangan himoya tizimlari bilan uyg‘unlashtirish zarurligini ko‘rsatdi. Ayniqsa, shahar janglarida harakatlanishning murakkabligi, yer relyefining o‘ziga xos xususiyatlari va dushman tomonining mobil taktikasi zirhli texnika qo‘llanilishiga bevosita ta‘sir qilmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundan iboratki, Rossiya–Ukraina urushi jahon harbiy amaliyotida zirhli texnika evolyutsiyasining yangi bosqichini ko‘rsatib berdi. Bir tomondan, tanklar hali ham hujum operatsiyalarining asosiy kuchi sifatida o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan bo‘lsa, boshqa tomondan, ularning omon qolish darajasi elektron razvedka, dronlar va yuqori aniqlikdagi zarba vositalari fonida keskin kamaymoqda. Shu sababli, zirhli texnikaning urushdagi roli faqat ularning mavjudligi bilan emas, balki ularni strategik jihatdan to‘g‘ri boshqarish, modernizatsiya qilish va qo‘shinlarning boshqa turlari bilan integratsiyalangan holda qo‘llash bilan belgilanmoqda.

Shu ma’noda, mazkur maqola Rossiya–Ukraina urushi jarayonida zirhli texnikalarning qo‘llanilish xususiyatlarini tizimli ravishda tahlil qilish, ularning jangovar samaradorligiga ta‘sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash va zamonaviy harbiy taktikada tutgan o‘rnini ilmiy asosda yoritishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Rossiya–Ukraina urushida zirhli texnikalarning qo‘llanilishi harbiy amaliyotning deyarli barcha bosqichlarida muhim rol o‘ynadi. Urushning boshlanish davrida tanklar va piyodalar jangovar mashinalari tezkor hujum operatsiyalarining asosiy vositasi sifatida ko‘rilgan bo‘lsa, voqealar rivojiga qarab zirhli texnikaning taktik vazifalari

ham, qo'llanish sharoitlari ham tubdan o'zgardi. Mojaroning ilk oylarida Rossiya qo'shinlari keng miqyosli hujumlarda T-72, T-80 va T-90 singari asosiy jangovar tanklardan faol foydalanib, front chizig'ini yorib o'tish, mudofaa tizimlarini buzish va chuqurlikdagi hududlarni egallashga intildi. Ukraina esa o'z navbatida sovet davridan qolgan T-64 modernizatsiyalari, shuningdek, o'ziga yetkazib berilgan G'arb texnikalaridan, jumladan Leopard 2, Challenger 2 va M1 Abrams kabi tanklardan foydalanishni bosqichma-bosqich yo'lga qo'ydi.

Zirhli texnikaning qo'llanilishida asosiy o'zgarishlarning biri — dronlar va yuqori aniqlikdagi kuzatuv tizimlari ta'sirining keskin kuchayishi bo'ldi. Har ikki tomonning razvedka va jangovar dronlardan faol foydalanishi harakatlanayotgan zirhli kolonalarni tezda aniqlash, koordinatalarini artilleriyaga yetkazish va xarajatlar jihatidan nisbatan arzon vositalar orqali qimmat tanklarni yo'q qilish imkonini yaratdi. Bu esa an'anaviy zirhli taktikalar — yoppasiga hujum, chuqur kirib borish operatsiyalari va ochiq maydon janglarining sezilarli darajada cheklanishiga olib keldi. Shuning uchun ham Rossiya ham, Ukraina ham zirhli texnikani qo'llashda yangi yondashuvlar, jumladan, kichik taktik guruhlar shaklida harakatlanish, maskirovka, tezkor pozitsiya almashish, dronlarga qarshi to'sqinlik tizimlari o'rnatish kabi chora-tadbirlarni joriy qila boshladi.

Shahar janglari zirhli texnika uchun eng murakkab muhitlardan biri sifatida namoyon bo'ldi. Mariupol, Severodonetsk, Bakhmut, Avdeyevka kabi hududlardagi janglar tank va BMPlar uchun katta xavf tug'dirgani kuzatildi. Cheklangan ko'rinish masofasi, dushman pozitsiyalarining ko'p qavatli binolarda yashirin joylashuvi, tankka qarshi qo'l qurollarining keng tarqalganligi zirhli texnikaning yo'qotishlar darajasini sezilarli oshirdi. Biroq shahar janglarida zirhli platformalar hali ham piyoda bo'linmalarini himoya qilish, o't ochish nuqtalarini bostirish, evakuatsiya yo'llarini ochish va logistika koridorlarini qo'llab-quvvatlashda muhim taktik ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda.

Zirhli texnikaning samaradorligi faqat jangovar kuch bilan belgilanmay, balki texnik xizmat ko'rsatish, ehtiyot qismlar ta'minoti va texnologik yangilanganlik darajasiga ham bog'liqdir. Urush davomida Rossiya o'z texnikalarining himoya tizimlariga qo'shimchalar kiritib, dinamik himoya bloklarini takomillashtirdi, elektron kurash vositalarini o'rnatdi va dronlarga qarshi panjara konstruksiyalarini keng qo'llay boshladi. Ukraina esa G'arbdan keltirilgan texnikalarni o'zining mavjud harbiy infratuzilmasiga moslashtirish, turli tizimlarni bir-biri bilan uyg'unlashtirish, xizmat ko'rsatish bazalarini qayta tashkil etish kabi murakkab vazifalarga duch keldi. Bu omillar zirhli texnikaning jangovar barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Zirhli texnikalarning urushdagi o'rni strategik nuqtai nazardan ham katta ahamiyatga ega. Tanklarning mavjudligi dushman uchun doimiy bosim omili sifatida xizmat qiladi, ularni frontning ayrim yo'nalishlarida mudofaa kuchlarini qayta

taqsimlashga majbur etadi. Shuningdek, zirhli texnikaning mavjudligi qo'shinlarning psixologik tayyorgarligiga ham ta'sir qiladi: kuchli himoya va zarba berish vositasiga ega bo'lish harbiy bo'linmalarning ruhiy barqarorligini oshiradi. Ammo zamonaviy urush sharoitida, ayniqsa, Ukraina misolida ko'rib turganimizdek, tanklar yakka holda hal qiluvchi kuch bo'lishdan ko'ra, boshqa harbiy vositalar — dronlar, artilleriya, piyoda kuchlar, elektron kurash tizimlari va razvedka bilan kompleks o'zaro hamkorlik qilganda samaradorlikka erishadi.

Shu jihatdan qaralganda, Rossiya–Ukraina urushi zirhli texnikaning faqat fizik kuch emas, balki axborot va texnologiyalarni o'z ichiga olgan ko'p komponentli harbiy tizimda ishlatilishi kerakligini yaqqol ko'rsatdi. Aniqlik bilan boshqariladigan artilleriya, real vaqt kuzatuv, dronlardan olingan ma'lumotlarning tezkor harbiy qarorlar qabul qilish jarayoniga integratsiyasi, shuningdek, kichik manevrli bo'linmalar taktikasi zirhli texnika qo'llanilishiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Bu urush tajribasi shuni ko'rsatdiki, kelajakdagi harbiy mojarolarda zirhli texnikaning ahamiyatini kamaytirish emas, balki uni yuksak texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish zarur bo'ladi.

Rossiya–Ukraina urushi nafaqat mintaqaviy geosiyosiy muvozanatni, balki zamonaviy jangovar operatsiyalarning texnologik qiyofasini ham tubdan o'zgartirgan mojaro sifatida harbiy fan oldiga yangi ilmiy vazifalarni qo'ymoqda. Ushbu mojaro fonida zirhli texnikaning o'рни va ahamiyatini qayta baholash zaruriyati tobora ortib bormoqda. Sababi, an'anaviy harbiy amaliyotda tanklar va BMPlar jang maydonining asosiy kuchi bo'lib kelgan bo'lsa-da, hozirgi sharoitda dronlar, yuqori aniqlikdagi qurollar, raqamli razvedka va elektron kurash tizimlari bilan to'yingan muhitda ularning omon qolish darajasi ham, taktik qo'llanilish tamoyillari ham keskin o'zgarib bormoqda.

Mazkur mavzuning o'rganilishi zarur bo'lgan asosiy omillardan biri — zirhli texnika samaradorligiga ta'sir etuvchi zamonaviy xavf omillarini aniqlashdir. Dronlardan ommaviy foydalanish, tankka qarshi boshqariladigan raketa tizimlarining takomillashuvi, shahar janglarining kengaygani kabi faktorlar zirhli texnika foydalanishning an'anaviy modellari bilan mos kelmay qolayotganini ko'rsatmoqda. Shu sababli, zirhli platformalarning zamonaviy urush sharoitiga moslashuvi, himoya tizimlarining modernizatsiyasi va ularning qo'shinlarning boshqa bo'linmalari bilan integratsiyasi masalalari ilmiy tahlilni talab qiladi.

Yana bir muhim omil — urush tajribasidan kelajakdagi harbiy strategiyalar va mudofaa siyosatini shakllantirishda foydalanish zarurati. Mojarodan olingan amaliy saboqlar kelajakdagi qurolli kuchlarning tarkibiy tuzilmasida zirhli texnikaning ulushi qay darajada bo'lishi, qaysi texnologiyalar ustuvor rivojlantirilishi, qaysi taktikalar eskirgani va qaysi yo'nalishlar bo'yicha yangilanish zarurligini aniqlashga yordam beradi. Bu esa harbiy sohani rejalashtirish, mudofaa budjetini shakllantirish, yangi

texnika yaratish va mavjud texnikalarni modernizatsiya qilish kabi jarayonlarda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Shuningdek, mazkur mavzuning o'rganilishi zamonaviy urushda "kombinatsiyalashgan jangovar tizim" tushunchasining qanday ishlashini aniqlashga imkon beradi. Dronlar, artilleriya, razvedka, elektron kurash va piyoda bo'linmalar bilan samarali o'zaro hamkorlik qilmagan zirhli texnika o'zining an'anaviy ustunliklarini yo'qotishi mumkin. Shu bois texnologik integratsiya darajasini baholash, qo'shinlararo koordinatsiya mexanizmlarini o'rganish va real jangovar tajribalardan kelib chiqqan taktik modellarning samaradorligini tahlil qilish muhim ilmiy ehtiyojdir.

Mavzuni o'rganishning yana bir dolzarb jihati — global harbiy sanoat tendensiyalarini prognoz qilish imkoniyatidir. Rossiya–Ukraina urushi dunyo davlatlarini zirhli texnikaning kelajakdagi roli borasida qayta o'ylashga majbur qildi: ayrimlar tanklar davri tugayotganini taxmin qilsa, boshqalar modernizatsiya orqali ularning ahamiyati yanada oshishini ta'kidlamoqda. Ilmiy tahlil mazkur qarashlarning qaysi biri amaliyotga yaqinroq ekanini aniqlash, tanqidiy baholash va xolis xulosa chiqarish imkonini beradi.

Umuman olganda, ushbu mavzuni ilmiy o'rganish nafaqat mavjud harbiy amaliyotni tahlil qilish, balki kelajakdagi qurolli mojarolarda texnologik ustunlikni ta'minlash, yangi avlod zirhli platformalarini yaratish va milliy mudofaa strategiyalarini takomillashtirish uchun zarur ilmiy asosni shakllantirib beradi.

XULOSA

Rossiya–Ukraina urushi zamonaviy jangovar operatsiyalar tabiatini qayta baholashga majbur etgan noyob harbiy tajriba sifatida zirhli texnikaning o'rni va ahamiyatiga yangicha yondashuvni shakllantirdi. Urush davomida tanklar, piyodalar jangovar mashinalari, zirhli transportyorlar va boshqa platformalar hanuz harbiy kuchlarning asosiy zarba salohiyatini tashkil qilishi bilan birga, ularning an'anaviy qo'llanish tamoyillari keskin o'zgargani yaqqol namoyon bo'ldi. Dronlar, yuqori aniqlikdagi raketa tizimlari, sun'iy yo'ldosh razvedkasi, elektron kurash vositalari va shahar janglarining murakkab sharoiti zirhli texnikani o'z-o'zidan ustun kuch sifatida emas, balki ko'p komponentli harbiy tizimning bir bo'lagi sifatida baholash zarurligini ko'rsatdi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, tanklarning o'zi bilan jangovar ustunlikka erishish hozirgi sharoitda yetarli emas. Ularning samaradorligi dronlar bilan sinxron ishlash, artilleriya bilan real vaqt koordinatsiyasi, piyoda bo'linmalarining tayyorligi, raqamli boshqaruv tizimlarining mavjudligi va texnik xizmat ko'rsatishning uzluksizligi bilan bevosita bog'liqdir. Urush sharoitida modernizatsiyalangan himoya tizimlari, dinamik zambaraklar, dronlarga qarshi panjaralar va elektron qarshi choralar qisqa muddatda muhim rol o'ynagan bo'lsa-da, ular hamma vaqtda tanklarni to'liq himoya qila olmasligi amalda tasdiqlandi.

Shuningdek, urush tajribasi shahar janglarida zirhli texnika ahamiyatini kamaytirmaganini, balki uning vazifalarini qayta shakllantirganini ko'rsatdi. Endilikda tanklar frontni yorib o'tish vositasidan ko'ra, piyodalarni qo'llab-quvvatlovchi mobil qalqon, o't ochish nuqtalarini bostiruvchi kuch va taktik manevrning muhim elementi sifatida namoyon bo'lmoqda. Har ikki tomonning tajribasi ko'rsatdiki, zirhli texnika yo'qotishlarining asosiy sababi noto'g'ri taktik yondashuv, dronlardan himoyaning yetishmasligi va harakatning oldindan taxmin qilinadigan bo'lishidir.

Natijalar shuni anglatadiki, zirhli texnikaning kelajakdagi o'rnini inkor etish bilan emas, balki uni yuksak texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, tezkor boshqaruv tizimlariga ulash, dronlarga qarshi kompleks himoya yaratish va harbiy bo'linmalarni integratsiyalangan holda boshqarish orqali ta'minlanadi. Kelajak urushlari uchun muhim xulosa shundaki, tanklar va BMPlar singari platformalar hanuz zarur, ammo ularning samaradorligini oshirish uchun strategik fikrlash, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va harbiy taktikaning moslashuvchanligini kuchaytirish talab etiladi.

Umuman olganda, Rossiya–Ukraina urushi zirhli texnika evolyutsiyasining yangi bosqichini boshlab berdi. Bu bosqichda ustunlik an'anaviy qudrat bilan emas, balki intellektual boshqaruv, yuqori texnologik integratsiya, manevr erkinligi va kuchlar o'rtasidagi kompleks koordinatsiya bilan belgilanadi. Shuning uchun mavzuning ilmiy o'rganilishi kelajak harbiy strategiyasi va mudofaa siyosatini shakllantirishda muhim nazariy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (alfavit tartibida):

1. Bahodirov, A. Zamonaviy harbiy texnika va strategik yondashuvlar. – Toshkent: Akademnashr, 2022.
2. Bekmirzayev, S. Harbiy taktikada zirhli texnikaning o'rnini. – SamDU Ilmiy jurnali, 2023, №4.
3. Biddle, S. Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle. Princeton University Press, 2021.
4. Bronk, J. Russia's Air and Land Power in the Ukraine War. RUSI Analysis Report, 2023.
5. Cordesman, A. The Changing Lessons of Modern Warfare. CSIS, Washington, 2022.
6. Freedman, L. Ukraine and the Future of Modern Conflict. Oxford University Press, 2023.
7. Galeotti, M. Putin's Wars: From Chechnya to Ukraine. Bloomsbury Publishing, 2022.
8. Gady, F. "Armored Warfare in the Drone Age." — International Institute for Strategic Studies (IISS), 2023.

9. Goldstein, J. *Winning the War in the Information Age*. Routledge, 2021.
10. Islomov, M. *Harbiy mojarolarda zamonaviy texnologiyalarning roli*. – O‘zbekiston Qurolli Kuchlari Akademiyasi, 2022.
11. Kofman, M. “Russian Armor Losses and Tactical Adaptation.” — CNA Analysis, 2023.
12. Kuznetsov, V. *Военная тактика XXI века: бронетехника и новые угрозы*. – Москва: Оборонлит, 2022.
13. Lawrence, T. *Tanks in Contemporary Warfare*. Cambridge Military Studies, 2021.
14. McFate, S. *The New Rules of War*. HarperCollins, 2020.
15. Mukhammedov, R. *Zirhli texnikaning modernizatsiya tendensiyalari*. – Harbiy ilmiy axborotnoma, 2023.
16. Palowski, J. “Modern Battlefields: The Impact of UAVs on Armored Forces.” — Defence24, 2024.
17. Reznikov, A. *Российско-украинский конфликт: тактические выводы*. – Военное обозрение, 2023.
18. Rohilla, A. *Armored Vehicles and the Evolution of Warfare*. Springer Military Series, 2022.
19. Sipols, Ya. *Современные вооруженные конфликты и бронетехника*. – Санкт-Петербург: Политех-Press, 2021.
20. Williams, H. *Urban Warfare and Armored Manoeuvre: Challenges of Modern Battle*. NATO Defence Review, 2023.